

ГОРОБЧЕНКО Ю. Ю.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри цивільного права

СПАДКУВАННЯ ПОДРУЖЖЯ

За життя людина має майнові права й обов'язки, які не зникають у зв'язку з її смертю, а переходять до інших осіб. Такий перехід майнових прав та обов'язків померлого (спадкодавця) до третіх осіб (спадкоємців) називається спадкуванням, а відносини, що регулюють ці питання, іменуються спадковими відносинами.

На сьогоднішній день в цивільному законодавстві України пріоритет надається спадкуванню за заповітом. Лише за відсутності заповіту або визнання його недійсним здійснюється спадкування за законом.

Право розпорядитися майном на випадок смерті за допомогою заповіту є реалізацією одного із фундаментальних принципів спадкового права — принципу свободи заповіту, що, в свою чергу, базується на загальних принципах цивільного права — принципів дозвільної спрямованості та диспозитивності цивільно-правового регулювання.

Законом передбачається можливість подружжя скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності. У разі складання заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив. Після смерті подружжя право на спадкування набувають особи, визначені у заповіті.

При спадкуванні за законом спадкові права подружжя залежать від формального критерію — наявності чи відсутності реєстрації шлюбу на момент смерті спадкодавця.

Відповідно до ст. 119 Сімейного кодексу України за заявою подружжя або позову одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості або небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Серед правових наслідків окремого проживання передбачає зупинення дії наступних презумпцій: презумпції спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу, та презумпції батьківства щодо дитини, яка народилася після зазначеного у ст. 120 СК України строку. [1]

Так, майно, набуте в майбутньому чоловіком та дружиною, не буде вважатися таким, що набуто ними у шлюбі. А дитина, що народилася після сливу 10 місяців з моменту встановлення режиму окремого проживання не буде вважатися такою, що походить від чоловіка. У зв'язку з цим презумпція батьківства, закріплена в ст. 122 СК України, в цьому випадку не застосовується, а походження дитини встановлюється відповідно до вимог, встановлених, главою 12 СК України.

Однак разом із цим встановлення режиму окремого проживання не припиняє прав та обов'язків подружжя, встановлених чинним СК України, тих, які дружина та чоловік мали до встановлення цього режиму, а також прав та обов'язків, встановлених шлюбним договором. [2]

У сімейному праві законодавець урівняв «фактичне подружжя» у майшових відносинах з «закономним» подружжям: визнав спільність майна, набутого за час перебування у фактичних шлюбних відносинах, надав «фактичному подружжю» право на утримання.

В аспекті цього питання необхідно звернутися до ст. 1261 ЦК України, де закріплено, що в першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, той з подружжя, який його пережив, та батьки. Чи можуть особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, підпадати під дію цієї статті? Висновок однозначний: не можуть. Адже згідно зі ст. 21 СК України проживання однією сім'єю жінки та чоловіка не є підставою виникнення у них прав та обов'язків подружжя, якщо між ними не укладено шлюб. Шлюб, в свою чергу, визначається як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі РАЦС. Отже, особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, не є подружжям, хоча і можуть проживати однією сім'єю.

Таким чином, після смерті одного з подружжя у зареєстрованому шлюбі спадкоємцем буде той з подружжя, хто його пережив, а особа, з якою спадкодавець перебував у фактичних шлюбних відносинах, може претендувати на спадщину в четверту чергу лише як член сім'ї померлого. [3]

Згідно зі ст. 1264 ЦК України у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як 5 років до відкриття спадщини.

Таким чином, громадяни, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, не є спадкоємцями першої черги. Вони спадкують в порядку спадкоємців четвертої черги. Проте у будь-якому разі не потрібно забувати, що йдеться лише про спадкування за законом, тому незалежно від правовідносин між певними особами, одна з них завжди може скористатися своїм правом і написати заповіт на користь іншої, уникнувши при цьому проблем у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Марченко В. Порядок спадкування громадянами, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2009 – № 1 (25).
2. Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины / Под ред. Е. О. Харитонова. – Харьков: Одиссей, 2006. – 584 с.
3. Заїка Ю. О. Проблеми, що виникають при застосуванні спадкового законодавства // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 3 (67).